

- Г. Э. Айрапетов. – Воронеж, 2006. – 19 с.
2. Бабаян В. Н. Дискурсивное пространство терциарной речи : автореф. дисс. на соискание научн. степени доктора филол. наук: спец. 10.02.19 «Теория языка» / В. Н. Бабаян. – Белгород, 2009. – 40 с.
3. Зильберман Н. Н. Трилог как особая форма речевого взаимодействия (на материале студенческой речи) : автореф. дисс. на соискание научн. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.01 «Русский язык» / Н. Н. Зильберман. – Томск, 2012. – 25 с.
4. Колокольцева Т. Н. Специфические коммуникативные единицы диалогической речи : монография / Т. Н. Колокольцева. – Волгоград : Изд-во Волгоградского государственного университета, 2001. – 260 с.
5. Лингвистический энциклопедический словарь / под ред. В. Н. Ярцевой. – М. : Советская энциклопедия, 1990. – 682 с.
6. Науменко М. Г. Трилог как структурно-семантическое и коммуникативное единство : автореф. дисс. на соискание научн. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.19 «Теория языка» / М. Г. Науменко. – Ростов-на-Дону, 2012. – 23 с.
7. Почепцов Г. Г. О коммуникативной типологии адресата / Г. Г. Почепцов // Речевые акты в лингвистике и методике : сборник науч. трудов. – Пятигорск : Изд-во ПГПИИЯ, 1986. – С. 10–17.
8. Українська мова : енциклопедія / голова ред. кол. В. М. Русанівський. – К. : вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2007. – 856 с.
9. Читахова Л. Л. Трилог как форма общения коммуникантов в современном французском языке : автореф. дисс. на соискание научн. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.05 «Романские языки» / Л. Л. Читахова. – М., 2001. – 23 с.
- ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ**
1. 13 сучасних українських п'єс. – К. : Преса України, 2013. – 576 с.
  2. Коронація слова : збірка п'єс лауреатів конкурсу 2006 та 2007 років. – К. : Нора-Друк, 2008. – 440 с.
  3. Сучасна українська драматургія : альманах / упорядн. Неда Неждана. – К. : Укр. письменник, 2006. – Вип. 3. – 272 с.
  4. У пошуку театру : антологія молоді драматургії. – К. : Смолоскип, 2003. – 546 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Валерія Корольова – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара.

Наукові інтереси: комунікативна лінгвістика, прагмалінгвістика, лінгвістика тексту.

УДК 811.111'37-11

ВИГУКИ ЯК МОВЛЕННЕВА СКЛАДОВА МЕТАКОМУНІКАТИВНИХ СИГНАЛІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Юлія КОСЕНКО, Аліна РАКІТІНА (Суми, Україна)

У статті розглядаються особливості використання вигуків як мовленнєвої складової метаконікативних сигналів англійської мови. Під час процесу спілкування вигуки відіграють важливу роль, тому що вони урізноманітнюють та доповнюють мовленнєвий контакт, а також допомагають співрозмовникам зрозуміти одне одного. Основну увагу звернено на дослідження вигуків, які можуть бути різної форми та використовуються на всіх фазах мовленнєвого спілкування. Аналізується вибір вигуків, який залежить від характеру та мети повідомлення, а також емотивної сторони висловлювання.

Ключові слова: вигук, мовленнєвий контакт, метаконікативна одиниця, метаконікативний сигнал, аттрактант, комунікант, апеллятивність.

The article deals with the interjections as a speech component of metacommunicative signals of English language. During the communication process the interjections are important, because they diversify and complement speech contact and help interlocutors to understand each other. The main attention is paid to the study of the interjections, which can have different forms and can be used in all phases of speech communication. Therefore the choice of the interjection, which depends on the nature and purpose of the message and emotive side of the utterance, are analyzed.

Key words: interjection, speech contact, metacommunicative unit, metacommunicative signal, attractant, communicant, appellation.

Актуальність дослідження зумовлюється спрямованістю наукових розвідок на вивчення мови в її динаміці і визначається загальною тенденцією сучасних лінгвістичних студій до вивчення функціонування одиниць мовлення, зокрема вигуків, що маніфестують інтенції комунікантів – забезпечити взаєморозуміння, зберегти баланс комунікативних статусів для досягнення успішності міжособистісної взаємодії. Вигуки являють собою особливий та неоднозначний клас слів у лінгвістиці. Це пояснюється тим, що їх не можна віднести ані до самостійних, ані до службових частин мови. Крім того, вони не мають ні граматичних, ні синтаксичних зв'язків з іншими словами.

Починаючи лише з другої половини 20 століття, вигуки почали вважатися серйозним предметом дослідження в рамках теорії дискурсу, прагматики, когнітивної та корпусної лінгвістики. Метакомунікація являє собою сприйняття інформації не на змістовному рівні, а на рівні особистого сприйняття співрозмовника (об'єкт дослідження). Важливу роль на цьому рівні

відіграють вигуки, які відповідають за емотивну сторону висловлювання, доповнюють його, допомагають співрозмовникам зрозуміти одне одного та заповнюють паузи, що можуть раптово виникати між мовцями (предмет дослідження). Вибір вигуку залежить від мети висловлювання й способу досягнення мети. Регулювання процесу мовленнєвої комунікації засобами мовлення передбачає наявність трьох фаз спілкування: 1) встановлення мовленнєвого контакту; 2) підтримання мовленнєвого контакту; 3) розмикання мовленнєвого контакту [1: 53]. На цих фазах мовленнєвого спілкування функціонують різні метакомунікативні одиниці, семантика яких свідчить про ту чи іншу фазу. Відповідно до зазначених фаз спілкування метакомунікативні одиниці поділяються на три групи: контактовстановлюючі, контактопідтримуючі та контакторозмикаючі [3]. Кожна з перелічених груп характеризується специфічним набором мовленнєвих засобів, які вирішують певні завдання, притаманні кожному етапу. Вигуки є складовою значної частини метакомунікативних сигналів, вони можуть використовуватися у різних фазах мовленнєвого спілкування.

На фазі підтримання мовленнєвого контакту можуть використовуватися вигуки, що заповнюють паузи та хезитації. Мовець звертається до них коли не знає що сказати, розгубився, коли потрібно заповнити певні перерви чи паузи в мовленні. Задля підтримки розмови чи привернення уваги слухачів також можуть вживатися й інші вигуки.

Залежно від характеру комунікації, можна звернутися до вигуків-директив. Наприклад: *um, hmm, ah, er, well, we see..., run! Go!*. Залежно від мети комунікації мовця, один і той самий вигук може виражати різне значення. Так, наприклад: *ah*, інтерпретується як прояв печалі, здивування, жалю чи задоволення; *oh*, виражає здивування, страх, біль. Таке варіювання значень зумовлене емоціями адресата, а також мають вплив зовнішні чинники, тобто умови даної ситуації. Вигуки не обмежуються лише словами, це можуть бути цілі словосполучення та речення, які становлять цілісну одиницю, незважаючи на складну будову. Наприклад: *So, that's what you want!*

Вигуки можуть бути самостійними висловленнями, які несуть певну експресивну інформацію. Вигуки є певною універсалією, оскільки ця граматична категорія притаманна майже всім мовам світу. Вони безпосередньо пов'язані з прагматичною інформацією, тобто на перший план виходить комунікативність, оскільки семантика більшості вигуків виявляється в процесі комунікації, вони сприяють реалізації метакомунікативної функції, яка полягає в забезпеченні ситуативно детермінованого ефективного спілкування.

Мовленнєвий акт як одиниця комунікації, маючи складну структуру, може бути як простим, так і складним. Так, складні мовленнєві акти привітання й інші метамовленнєві акти початку мовленнєвого спілкування можуть поєднуватися з деякими видами репрезентативів і експресивів, характерних для початкової фази мовленнєвої взаємодії. До них належать: 1) питання про стан здоров'я, справ (*Hey, guys. How's it going?*); 2) мовленнєвий акт знайомства (*Hey. Pleased to meet you.*); 3) зауваження (*Good evening, it's a cold night.*); 4) пояснення (*Hello – I'm Kismine.*); 5) вираження радості (*Hi – good to see you.*); 6) комплімент (*Hello, you're looking so good*). Вигуки, які не мають власної іллокутивної сили, можуть входити до складу мовленнєвого акту початку мовленнєвої взаємодії, модифікуючи його іллокутивну силу (*Oh, good evening. – Well! Ah, hello.*).

Наступною, центральною фазою спілкування є підтримання мовленнєвої взаємодії, протягом якої комуніканти, реалізуючи стратегії й тактики спілкування, використовують метакомунікативні сигнали, щоб забезпечити прийом повідомлення і підтримати увагу співрозмовника; стимулювати процес комунікації як з боку мовця, так і слухача; встановити зміну черговості ролей мовця й слухача; продемонструвати, що слухач готовий чи бажає сприймати інформацію; проконтролювати розуміння повідомлення. Вони поділяються на: 1) сигнали з боку мовця й 2) сигнали з боку слухача. Серед них чимало одиниць, мовленнєвою складовою яких є вигуки (*Well, you see.. you shouldn't have told her that you wanted to meet me halfway through your date*), що використовуються, зазвичай, в початковій позиції апелятивних вигуків/вигуківих висловлень, які вживаються в основному в кінці висловлення (*Important stories he thinks the public needs to know, eh?*). За допомогою їх мовець підтримує і контролює необхідний рівень уваги слухача або слухачів [3: 43].

З метою підтримання мовленнєвого контакту мовець широко користується неспеціалізованими вигуковими атрактантами уваги, тобто вигуками і вигуковими висловлюваннями в метакомунікативній функції, що містять пряму спрямованість на контакт. Вони не є специфічними лише для фази підтримання мовленнєвого контакту і однаково успішно застосовуються на фазі встановлення мовленнєвого контакту.

Неспеціалізовані вигукові метакомунікативні сигнали підтримання мовленнєвого контакту, які виходять від мовця, прямо (у рамках прямих директивних висловлювань) орієнтовані на слухача. Вони виражаються власне вигуками *Hey! Aye! Ahoy!* та інші, наприклад:

e.g. / ... / If Lord Woolton had heard about her in 1941 she'd have got fifteen years. By bloody hill, she would. (He reminisces gently) Hey! I say. Do you remember how I used to pull her leg about it / ... / (6:306).

Для посилення перлокутивного ефекту дані метакомунікативні сигнали можуть поєднуватися між собою в рамках одного метакомунікативного акта:

e.g. *Clive: We'll see. Now – (he consults the list) pay attention. Who was known as the Crying Cavalier?* (5:61).

Іншими частинами мови у вигуковому вживанні можуть виступати дієслова уваги, а саме дієслова: сприйняття і розумової діяльності. До дієслів сприйняття, у функції контактопідтримання відносяться: *Listen (here), Look (here), Hear(me out), (You) hear me (out), See (here), Hark, Attend to me, Look*, та інші; а також дієслова: *Come (on, now), Behold* (зазвичай у поєднанні з дієсловом *Look - Lo and Behold*), *Ecce* (під час церковної служби) та інші, що мають те ж значення, що і дієслова: *Look, Listen*. Сюди можна віднести функціонально еквівалентні ідіоматичні вирази типу: *Open your ears*, наприклад:

e.g. 1) *"I said no, there wouldn't be marvelous places to go to after I went to college and all. Open your ears. It'd be entirely different* (4:142);

2) *Wing Commander: Come now, something more cheerful than that* (7:150).

Підтвердження тому, що дієслово *come (on, now)* володіє метакомунікативним контактопідтримуючим змістом, ми знаходимо у Л.П. Чахоян, яка відносить його до фазових дієслів, що спеціалізуються “на передачі фазових значень, тобто, значень початку, кінця і продовження дії” [2: 90]. Конкретне функціональне призначення цього дієслова зазвичай зрозуміло з ситуації спілкування, хоча воно може надалі експлікуватися за допомогою подальшого метакомунікативного сигналу, номінуючої дії, котру потрібно виконати співрозмовнику:

e.g. *"Beatie: Well come on, look, he'll be here at 4.30"* (8:208).

Тут конкретною дією, до якого спонукає метакомунікативний сигнал “*come on*”, є активізація уваги слухача до сприйняття повідомлення. Вигукові метакомунікативні сигнали, виражені дієсловами сприйняття, можуть підкріплювати один одного, підсилюючи ступінь апелятивності до адресата, що особливо характерно для реквестивної форми спонукальних висловлювань:

e.g. *He said urgently, imploringly: "Please, listen to me, Vivian hear me out. It isn't that simple ..."* (2:153).

Метакомунікативні сигнали, спрямовані на підтримання уваги співрозмовника, можуть виражатися дієсловами розумової діяльності *Think, Concentrate, Guess, Mind you* і т. ін., а також метакомунікативними висловлюваннями, в імпліцитній формі містять дієслово розумової діяльності “*think*”. До таких метакомунікативних висловлювань належать: *Try to understand, Just you think on, Follow my thoughts, Come to think of it, Stick to my thoughts, Use your brain (head)* та інші:

e.g. 1) *"Beatie: /... / Now - listen, concentrate - the girl loves Archie, but Archie don't love the girl. And Tom love the girl but the girl don't go much on Tom"* (8:219).

2) *"Stick to your first thoughts. When I came over earlier I got the impression you trusted this woman, Miss –"* (1:135).

Для дієслів уваги характерна сполучуваність з прислівниками *now, just, carefully, closely* та інші, які підкреслюють невідкладність, важливість або необхідність здійснення необхідної дії:

e.g. *"Come now, Pattie. You've got to listen to me sensibly"* (3:148).

Для передачі важливості, невідкладності сприйняття майбутнього повідомлення мовець користується також полікомпонентним метакомунікативним сигналом, утвореним шляхом об'єднання кількох дієслів, що позначають процеси сприйняття і розумової діяльності зазвичай у формі наказового способу:

e.g. *Beatie: /... / "Try," he says, "cos we're still suffering from the shock of two world wars and we don't know it. Talk", he says, "and look and listen and think and ask questions"* (8:189).

Даний полікомпонентний метакомунікативний сигнал, що виходить від мовця, являє собою об'єднання когнітивно і соціально значущих сигналів, оскільки крім підтримки уваги та активізації розумової діяльності слухача, спонукає до відповідної мовленнєвої діяльності: “*Talk /.../ and ask questions*”, тобто підтримання мовленнєвого контакту.

На основі викладеного вище доходимо висновку, що дослідження вигуків як мовленнєвих складових метакомунікативних сигналів англійської мови є важливим для встановлення, підтримання та розмикання мовленнєвого контакту співрозмовників. Вибір вигуку залежить від мети висловлювання й способу досягнення мети. Перспектива нашого подальшого дослідження полягає в дослідженні семантичних особливостей вигукових антрактантів уваги на етапі розмикання мовленнєвого контакту на матеріалі англомовної фатичної метакомунікації.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Почепцов Г.Г. Фатическая метакоммуникация // Семантика и прагматика синтаксических единиц: сб.ст. – Калинин: КГУ, 1981. – С. 52-59.

2. Чахоян Л.П. Синтаксис диалогической речи современного английского языка / Людмила Павловна Чахоян. – М. : Высшая школа, 1979. – 168 с.
3. Чхетиани Т.Д. Лингвистические аспекты фатической метакоммуникации (на материале английского языка): дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Чхетиани Тамара Дмитриевна. – К., 1987. – 203 с.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Albee E. The American Dream. – N.Y.: Coward – McGann, 1961. – 93 p.
2. Albee E. A Delicate Balance. – N.Y.: Atheneum, 1966. – 170 p.
3. Albee E. The Zoo Story // Plays of the Modern Theatre. – Leningrad, 1970. – P. 19-39.
4. Brand M. Strangers in the Land // Brand M. Plays. – Moscow, 1965. – P. 15-74.
5. Christies A. The Case of the Perfect Maid // Christie A. Selected Stories. – Moscow, 1976. – P. 145-164.
6. Greenaway P. Van. Suffer! Little Children. – L.: Panther, 1978. – 253 p.
7. Hailey A. The Final Diagnosis. – Leningrad: Prosveshcheniye, 1978. – 170 p.
8. Hill S. The Albatross and Other Stories. – L.: Penguin, 1974. – 176 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Юлія Косенко – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та практики перекладу, заступник директора Департаменту міжнародної освіти, керівник класу Конфуція Сумського державного університету.

Наукові інтереси: фатична метакомунікація.

Аліна Ракітіна – студентка факультету іноземної філології та соціальних комунікацій кафедри германської філології Сумського державного університету.

Наукові інтереси: фатична метакомунікація, її особливості та роль, вигуки як мовленнєва складова метакомунікативних сигналів в англійській мові.

УДК 811.111'23

ЖАНРОВАЯ СИСТЕМА КАК ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЙ ПРИЗНАК АКАДЕМИЧЕСКОГО ДИСКУРСА СТОМАТОЛОГИИ (НА МАТЕРИАЛЕ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА)

Виктория КОСТЕНКО (Полтава, Украина)

В предлагаемой статье предпринята попытка представить существующие жанры произведений, составляющих пространство англоязычного дискурса стоматологии, как форму членения дискурсивного пространства стоматологии и систему упорядоченной последовательности речевых взаимодействий, структурирующих научную и профессиональную деятельность в данной сфере.

Ключевые слова: дискурс стоматологии, жанр, научная статья, структурно-композиционные параметры, коммуникативная и научная деятельность.

This paper is aimed to demonstrate the pivotal genres of academic writings within dental discourse do not exist in isolation but as part of a complex reticulation of genres that interact to form a genre system, as well as a way of the segmentation of dental discourse space. The genres studied also serve as a way of creating order as they recognize and construct actions in recurrent or typified situations of research and practical activities.

Key words: dental discourse, genre, research article, structural and compositional parameters, communicative and research activity.

Современное развитие научных, экономических, культурных и образовательных связей способствует повышению значимости роли профессиональной коммуникации. От того, насколько эффективно организовано сотрудничество и обмен информацией, зависит динамика общественного прогресса в целом. Поэтому изучение характеристик институционального коммуникативного пространства, а также вопросов, связанных с языковой презентацией дискурсивных, лингвоментальных, когнитивных и культурных аспектов знания как целостной уникальной мегасистемы, является одним из наиболее актуальных и перспективных направлений в парадигме теории языка (Л. Г. Лузина, У. Коннор, Д. Мен, Р. Пелька, С. Гопферих, Я. Улейн и Д. Мэррей).

Целью настоящего исследования была попытка представить систему жанров как форму членения дискурсивного пространства стоматологии, а также определить степень ее воздействия на общение в контексте, детерминированном указанным институтом, который, в свою очередь, задает рамки статусно-ролевых отношений.

Поскольку дискурс воплощается в текстах, анализ дискурса зачатую представляет собой анализ текстов, объединенных общей ситуативной темой (архитемой), обусловленных экстралингвистическими факторами, включающими конкретные условия протекания коммуникации (время и место), характеристики канала общения, социальные характеристики коммуникантов, невербальные средства общения и т.п. [5:350]. Поэтому в качестве **материала** изучения были использованы тексты, опубликованные в научных журналах «British Dental Journal», «The Journal of American Dental Association», «The Journal of Dental Research»,